

Allium lusitanicum Lam. (= *A. senescens* L. ssp. *montanum* (Pohl) Holub) u flori Hrvatske

Milenko Milović (Medicinska škola Šibenik, Ante Šupuka bb i Gimnazija Antuna Vrančića, Put Gimnazije 64, 22 000 Šibenik; milenko.milovic@si.t-com.hr)

Kratko priopćenje

Uvod

Rod *Allium* L. (porodica *Amaryllidaceae*, red *Asparagales*) zastupljen je u flori Hrvatske s ukupno 47 svojti, 32 vrste i 15 podvrsta (Nikolić 2015). Među njima se navodi i vrsta *A. senescens* L. (sect. *Rhizirideum* G. Don ex Koch) s tipičnom podvrstom *A. senescens* L. ssp. *senescens*. Ovaj navod je pogrešan jer navedena podvrsta dolazi samo na području Azije, dok je u Europi zastupljena podvrsta ssp. *montanum* (Fries) Holub (Stearn 1980: 54), kojoj se u najnovijoj taksonomskoj literaturi pridaje status samostalne vrste *Allium lusitanicum* Lam. (Friesen i Herrmann 1998, Goaverts i sur. 2015) (Sl. 1 i 2).

Slika 1. *Allium lusitanicum* u cvatu (foto M. Milović).

Slika 2. *Allium lusitanicum* na kamenjarskom travnjaku u okolici Donjeg Proložca (foto M. Milović).

Rasprava

Svojta *A. lusitanicum* Lam. (= *A. senescens* L. ssp. *montanum* (Pohl) Holub) ima vrlo kompliciranu povijest imenovanja i pronalaženja pravog taksonomskog statusa što su pokušali riješiti brojni autori (Hylander 1945, Holub 1970, Stearn 1978, Friesen 1987, 1988, Friesen i Herrmann 1998). Nakon detaljne analize zamršene sinonimike, Stearn (1978) predlaže ispravna imena ove svojte za sve tri taksonomske razine: za razinu vrste (*A. lusitanicum* Lam.; Sl. 3), podvrste (*A. senescens* L. ssp. *montanum* (Fries) Holub) i varijeteta (*A. senescens* L. var. *calcareum* (Wallroth) Hylander).

U europskoj botaničkoj literaturi ova se svojta najčešće navodi na razini podvrste pod imenom *A. senescens* ssp. *montanum* (Fries) Holub (Stearn 1980: 54, Stearn i Campbell 1986: 233).

Naknadno je utvrđeno da se autor Holub pogrešno pozvao na Friesov (*A. fallax* ssp. *montanum* (Pohl) Fr., Novit. Fl. Suec. Mant. 2: 18, 1839) umjesto na stariji, Pohlov bazionim (*A. angulosum* var. *montanum* Pohl, Tent. Fl. Bohem. 2: 9, 1814). Prema nomenklaturnim pravilima (ICN, članci 41.5 i 41.7) ova bibliografska greška je ispravljena pa je važeći naziv za ovu svojtu na razini podvrste *A. senescens* L. ssp. *montanum* (Pohl) Holub (Kirschner i sur. 2007).

36. All. de Portugal, *Allium lusitanicum*. *Cepa lusitanica, foliis capillaceis, minima, purpurascens flore.* Tournef. 383.
 Cette espèce est très-distincte de la précédente, quoiqu'elle paroisse avoir des rapports avec elle. Ses feuilles sont très-menues, filiformes, presque capillaires, radicales, & embrassent, fix à neuf ensemble, le bas de chaque tige par des gaines courtes. Les tiges sont nues, fort grêles, longues de sept ou huit pouces, & toujours plus hautes que les feuilles. Les fleurs sont purpurines; disposées en ombelle sphérique un peu lâche, & soutenues chacune par un pédoncule deux fois plus long qu'elles. Les étamines sont simples, & un peu plus longues que les pétales, & les deux valves de la spathe sont extrêmement courtes. Cette plante croît dans le Portugal, & est cultivée au Jardin du Roi. *T.* (v. v.) On lui donne le nom de *Civette de Portugal*; mais quoique par la ténuité de ses feuilles elle ait un peu l'aspect de la vraie civette, elle me semble avoir beaucoup plus de rapport avec l'*All.* anguleux, n° 25. Ses fleurs sont presque les mêmes, & sa tige a deux petits angles opposés.

Slika 3. Prvi opis europskog oblika sibirskog luka pod imenom *Allium lusitanicum* objavljen je u djelu „Encyclopediae methodique, Botanique 1“ (Lamarck 1783: 70).

21. **ALLIUM** scapo nudo ancipiti, foliis linearibus sub-*senescens*.
 tus convexis laevibus, umbella subrotunda, staminibus subulatis. *Hort. ups.* 79.
Allium caule ancipiti teretiusculo, foliis ensiformibus: hinc paullo convexioribus. *Gmel. sibir.* 1. p. 53. t. 11. f. 2.
Allium foliis linearibus, florum umbella subglobosa. *Roy. lugab.* 39.
Allium radice bulbosa, foliis gramineis, umbella erecta non bulbifera, vaginis brevissimis. *Hall. belv.* 297. *all.* 16. n. 2.
Allium montanum, foliis narcissi, majus. *Baub. pin.* 75.
Habitat in Sibiria, Sicilia.
Petala erecta, a se invicem debiscensia, distantia, canaliculata, inflexa.

Slika 4. *Allium senescens* L. - originalni opis iz djela „Species Plantarum“ (Linnaeus 1753: 299-300).

Prvi opis vrste pod imenom *A. senescens* (Sl. 4) donosi Linnaeus (1753) na temelju opisa luka s područja Sibira kojeg je prethodno objavio Gmelin (1747) u djelu „Flora Sibirica“ (Sl. 5).

U obradi roda *Allium* za „Floru SSSR-a“, Vvedensky (1935) unutar vrste *A. senescens* razlikuje četiri oblika kojima zbog malih morfoloških razlika i zamršene sinonimije ne daje status zasebnih entiteta: europski oblik (*A. montanum* Schmidt, *A. fallax* Schultes), altajsko-sanajski oblik, transbajkalski oblik (*A. senescens* s.str. = *A. baicalense* Willd.) i oblik s Dalekog istoka (*A. spirale* Willd. i *A. glaucum* Schrad.) (Sl. 6).

Analizirajući morfološku, horološku i kariološku varijabilnost u sklopu vrste *A. senescens* s.l., Friesen (1987, 1988) razlikuje četiri samostalne vrste koje dolaze na području Azije (*A. australosibiricum* Friesen, *A. senescens* L. s.str., *A. spirale* Willd. i *A. dauricum* Friesen), a oblik koji dolazi na području Europe uključuje u zasebnu vrstu *A. lusitanicum* Lam.

Goaverts i sur. (2015) u najnovijoj obradi roda *Allium*, najvećim dijelom prate Friesenovo rješenje te u sklopu *A. senescens* L. s.l., razlikuju šest svojti, dvije podvrste i četiri vrste:

- ***Allium austrosibiricum*** N.Friesen, Altaj, Tajvan i Mongolija
- ***Allium lusitanicum*** Lam. (*A. fallax* Schult. & Schult.f.; *A. montanum* F.W.Schmidt; *A. senescens* ssp. *montanum* (Pohl) Holub, *A. angulosum* var. *montanum* Pohl), Europa (na istok do Kijevske oblasti u Ukrajini)
- ***Allium senescens*** L. ssp. *senescens* (*A. baicalense* Willd.), od Sibira do Koreje
- ***Allium senescens*** ssp. *glaucum* (Schrad. ex Poir.) Dostál (*A. glaucum* Schrad. ex Poir.), od Sibira do Mongolije
- ***Allium spirale*** Willd., Daleki istok Rusije do sjeverne Koreje
- ***Allium spurium*** G.Don (*A. dauricum* N.Friesen; *A. spirale* Kunth), od Sibira do sjeverne Kine

Areal vrste *A. lusitanicum* proteže se Europom od Portugala (jedno nalazište) na zapadu do Ukrajine (Kijevska oblast) na istoku (Sl. 7). Sjevernu granicu doseže u Poljskoj s dislociranim nalazištima u južnoj Skandinaviji i Litvi, a na krajnjem jugu Apeninskog poluotoka (Italija) doseže svoju južnu granicu (Friesen i Herrmann 1998).

Istočna granica areala *A. lusitanicum* udaljena je više od 3000 km od najbližeg areala

azijskih svojiti kompleksa *A. senescens* s.l. (Freisen i Herrmann 1998).

Brdski luk, *A. lusitanicum* Lam. (= *A. senescens* L. ssp. *montanum*) za područje Hrvatske navodi se najprije pod imenom *A. senescens* L. (Alschinger 1832: 77, Petter 1832: 4), odnosno kao *A. fallax* Schult. (Visiani 1842: 134, Schlosser i Vukotinović 1869: 1134). Već u izdanjima flora iz 20. stoljeća navodi se preciznije kao *A. montanum* Schm. (Rossi 1930, Hayek 1933: 50, Degen 1936:

614, Slika 5. Opis i ilustracija sibirskog luka objavljeni u djelu „Flora Sibirica“ (Gmelin 1747: 53-55, tab. 11, fig. 2).

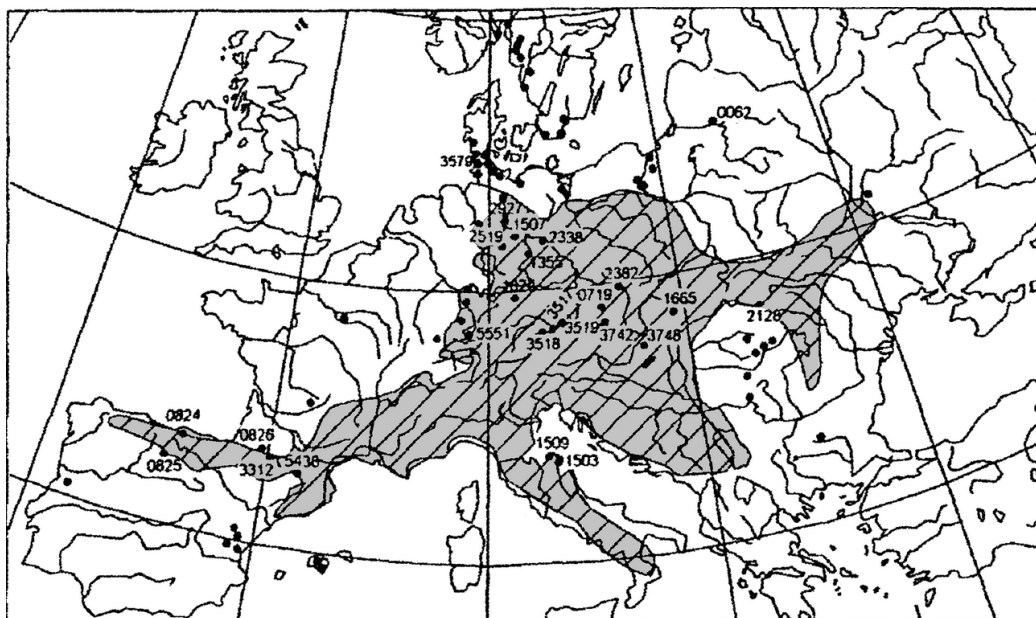
Domac 1950, 1967, 1979, 1994), što je nevažee ime (*nom. inval.*) koje se smatra jednim od sinonima za europski oblik sibirskog luka.

Pogrešan navod tipične podvrste *A. senescens* L. ssp. *senescens* za floru Hrvatske objavljen je najprije u „Index Florae Croatiae“ (Plazibat 2000), a ova je greška zatim prenesena u bazu podataka „Flora Croatia“ (Nikolić 2015). Unatoč ovoj grešci, u florističkim radovima domaćih autora nalazi ovog luka ne navode se pod imenom sibirske svojite *A. senescens* ssp. *senescens*, već kao osnovna vrsta *A. senescens* L. (Tomašević i Zima 2012, Kremer i sur. 2014) ili kao podvrsta *A. senescens* ssp. *montanum* (Milović 2002, Plazibat 2002, Vitasović Kosić 2006).

Note. The species is differentiated into four races. The European race, named *A. montanum* (= *A. fallax*), with erect leaves (2)–3–(4) mm broad, ancipital (wingless) scape, and usually oblong-lanceolate slightly tapering inner perianth segments. Altai-Sayan race, more stocky, with leaves half the length of scape and commonly ovate rosy-violet perianth segments; Transbaikal race, the typical (*A. senescens* s.s. = *A. baicalense*); stronger plants with falcately recurved leaves 5–10 mm broad, scape often narrowly winged at summit, and commonly oblong-lanceolate perianth segments. Far Eastern form, apparently corresponding to *A. spirale* and *A. glaucum*, with obliquely spiral leaves about the length of the usually narrow-winged scape, and ovate perianth segments.

The insufficiently definite morphological determination of these races and, more important, the extensive and complicated synonymy, due to the lack of precise indication of origin in the short descriptions, make it impossible to consider these races as independent entities.

Slika 6. U napomeni o varijabilnosti vrste *A. senescens* L., Vvedensky (1935: 170) razlikuje četiri oblika koja ne smatra posebnim entitetima (engleski prijevod s ruskog).

Slika 7. Areal vrste *Allium lusitanicum* Lam. (preuzeto iz Friesen i Herrmann 1998: 818).

U Hrvatskoj dolazi na većem broju nalazišta (Sl. 8) raštrkanih duž cijelog obalnog pojasa, zatim u Lici, zapadnoj Hrvatskoj te u Slavoniji (Papuk i Požeška gora).

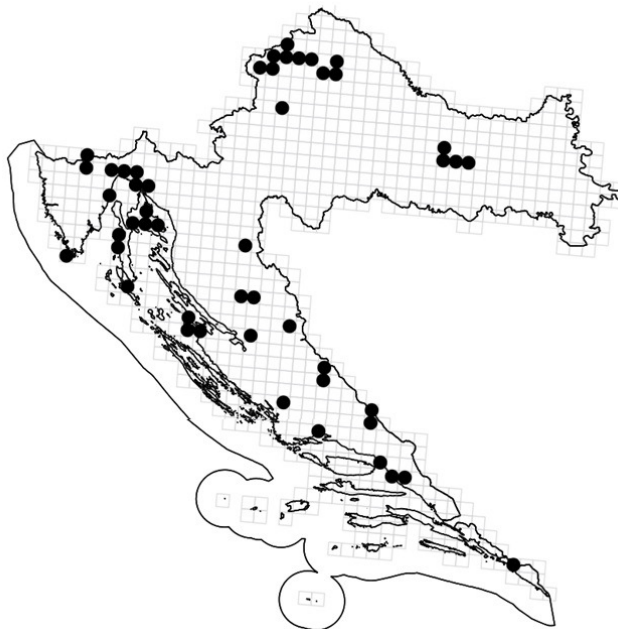
Allium lusitanicum najčešće raste na suhim kamenjarskim staništima brdskih područja. Na području Učke i Čičarije dolazi u zajednicama submediteranskih i epimediteranskih suhih travnjaka iz reda *Scorzonero villosae-Chrysopogonetalia grylli* Horvatić et Horvat in Horvatić 1963 (Topić i sur. 2010). Većina karioloških studija za *A. senescens* ssp. *montanum* iz različitih područja Europe pokazuje da se radi o tetraploidu ($2n = 4x = 32$) (Friesen i Herrmann 1998), a tetraploidne su i naše populacije s Biokova (Šop 2000), dok su srodne i morfološki slične vrste, *A. angulosum* L. i naš endemični *A. incensiodorum* Radić, diploidi ($2n = 2x = 16$) (Friesen i Herrmann 1998).

Zbog velike morfološke sličnosti česta je zamjena brdskog luka (*A. lusitanicum*) s bridastim lukom (*A. angulosum*). Listovi *A. lusitanicum* su bez hrptasto izbočene središnje žile (gledati na svježem materijalu!), prašnici znatno nadvisuju listove perijanta, a dolazi na suhim staništima, za razliku od *A. angulosum* čiji su listovi s donje strane s hrptasto izbočenom središnjom žilom, prašnici su jednako dugi ili neznatno nadvisuju listove perijanta, a obično raste na vlažnim staništima sa sezonskim plavljenjem (Stearn 1980, Pignatti 1982).

Sekciji lukova s rizomom (*Rhizirideum* G. Don ex Koch) pripada i biokovski endem, aromatični luk (*A. incensiodorum*) kojega neki autori smatraju zasebnom vrstom (Radić 1989, Friesen i Herrmann 1998, Brullo 2005) dok Goaverts i sur. (2015) u svjetskom popisu vrsta roda *Allium*

navode *A. incesiodorum* kao „unplaced name“, jer vrsta nije opisana prema pravilima ICN.

Prema Radiću (1989), *A. incesiodorum* se od srodnih vrsta iz sekcije *Rhizirideum*, *A. angulosum*, *A. lusitanicum* (kao *A. senescens*) i *A. suaveolens* Jacq., razlikuje po čvršćoj vanjskoj tunici, rebrastim cvjetnim stapkama koje su hrapavo bradavičave po rebrima, cvjetovima koji intenzivno mirišu na dim tamjana i drugih mirisnih smola, zatim po zvjezdasto raširenom perijantu, dužim prašničkim filamentima (8 - 9 mm)

Slika 8. Rasprostranjenost brdskog luka (*Allium lusitanicum* Lam.) u Hrvatskoj (HTRS mreža 10 x 10 km, preuzeto iz FCD, Nikolić 2015).

kao i po krupnijem tobolcu (Sl. 9).

Zaključak

Nije dvojbeno da na području Hrvatske ne dolazi tipična podvrsta sibirskog luka *A. senescens* ssp. *senescens*, već europska podvrsta *A. senescens* L. ssp. *montanum* (Pohl) Holub, koja se u novijoj taksonomskoj literaturi smatra zasebnom vrstom *A. lusitanicum* (Pignatti 1982, Friesen 1998, Goaverts i sur. 2015). U skladu s navedenim potrebno je obaviti preinaku u bazi podataka „Flora Croatica“ tako da se svojite *A. senescens* i *A. senescens* ssp. *senescens* zamjene svojtom *A. lusitanicum*. Sve dosadašnje nalaze za svojite čije se brisanje predlaže

treba pridružiti vrsti *A. lusitanicum*.

Vrsta: *Allium lusitanicum* Lam.

Objavljeno: Encycl. 1(1): 70 (1783)

Narodna imena: brdski luk (Hr), Domac, R., 1994; German garlic (E); Berg-Lauch (NJ); Aglio portoghese (T), Ail des montagnes (F)

Sinonimi: prema Goaverts i sur. (2015):

Homotipski sinonimi:

- *Allium senescens* ssp. *lusitanicum* (Lam.) Dostál, Folia Mus. Rerum Nat. Bohemiae Occid., Bot. 21: 15 (1984).
- *Allium schoenoprasum* ssp. *lusitanicum* (Lam.) K.Richt., Pl. Eur. 1: 203 (1890).
- *Allium montanum* ssp. *lusitanicum* (Lam.) Nyman, Consp. Fl. Eur.: 739 (1882), nom. superfl.

Heterotipski sinonimi:

- *Allium montanum* F.W.Schmidt, Fl. Boëm. 4: 28 (1794), nom. illeg.
- *Allium angulosum* DC. in J.B.A.M.de Lamarck et A.P. de Candolle, Fl. Franç., ed. 3, 3: 222 (1805), nom. illeg.
- *Allium angulosum* var. *montanum* Pohl, Tent. Fl. Bohem. 2: 9 (1814).
- *Allium senescens* Host, Fl. Austriac. 1: 420 (1827), sensu auct.
- *Allium acutangulum* Rchb., Iconogr. Bot. Pl. Crit. 8: t. 734 (1830), nom. illeg.
- *Allium acutangulum* var. *montanum* Klett & Richt., Fl. Leipzig: 303 (1830).
- *Allium fallax* Schult. et Schult.f. in J.J.Roemer & J.A.Schultes, Syst. Veg. 7: 1072 (1830).
- *Allium fallax* ssp. *montanum* (Pohl) Fr., Novit. Fl. Suec. Mant. 2: 18 (1839).
- *Allium acutangulum* Ambros., Fl. Tyrolo Mer. 1: 565 (1854), nom. illeg.
- *Allium leptophyllum* Schur, Enum. Pl. Transsilv.: 674 (1866).
- *Allium montanum* var. *fallax* (Schult. et Schult.f.) Nyman, Consp. Fl. Eur.: 739 (1882).

Naziv vrste	<i>A. angulosum</i> L. 1753	<i>A. senescens</i> L. 1753	<i>A. suaveolens</i> Jacq. 1789	<i>A. incensiodorum</i> Radić 1989
Rizom	horizontalan	horizontalan	kratak	vertikalni ili horizontalan
Lukovica	valjkasta ili usko čunjasta	valjkasta ili usko čunjasta	valjkasta ili usko čunjasta	usko čunjasta
Vanjska tunika	opnasta, tanka, nikada nitasta, niti mrežasta	opnasta, tanka, nikada nitasta, niti mrežasta	rastavlja se na brojne niti, ponekad mrežasta	opnasta, čvrsta, nikada nitasta, niti mrežasta
Skaf	20–45 cm, uglat, pri vrhu plosnat	7–45 cm, uglat, pri vrhu plosnat	(20–)30–50(–60) cm, valjkast	(10–)15–20 cm, uglat, dva nasuprotna ugla jače izbočena, ponešto opnasto okriljena
Listovi	4–6, 10–25 cm x 1,5–6 mm, bazalni, linearni, izrazito hrbatasti	4–9, 4–30 cm x 1–2 (–6) mm, bazalni, linearni, nisu hrbatasti	2–5, do 40 cm x 1,5–3 mm, nisu bazalni već obavijaju donju četvrtinu ili trećinu skafa, linearni, plosnati, hrbatasti	7–14, 5–9 cm x 2–2,5 (–3) mm na licu i naličju ponešto rebrasti i maljav, na naličju neznatno hrbatasti, svi bazalni
Špata	do 1 cm, 2–5 rezanja, ne otpada	5–8 mm, 2–3 reznja, ne otpada	do 1,5 cm, 2 nejednake valve, ne otpada	4–6 mm, 2–3(–5) rezanja, ne otpada
Cvat	2,5–4,5 cm, polukuglast	2–5 cm, polukuglast	2–3,5 cm, polukuglast	1,5–3(–5) cm, polukuglast
Stapke	10–30 mm, glatke	8–20 mm, glatke	8–20 mm, s predlistićem (brakteolom) uz osnovu	10–12 mm, rebraste i hrapave s bradavicama na rebrima
Perigon	člašast; segmenti 4–6 x 1,5–2,5 mm, blijedo grimizni, vanjski zdjelčasti, usko jajoliki, unutarnji eliptični, dulji od vanjskih; bez mirisa	člašast; segmenti 3,5–8 x 2–2,5 mm, lila, vanjski zdjelčasti, lancetasti ili usko jajoliki, unutarnji eliptični ili usko jajoliki, dulji od vanjskih; bez mirisa	člašast; segmenti 4–5 x 1,5–2 mm, ružičasti ili bijeli s ružičastim hrbatom, vanjski eliptični, unutarnji usko jajoliki; cvijet blago ugodno miriše	zvjezdast; segmenti s bradavicama, posebno po hrbatu, bijeli, lila, ružičasti ili grimizni s tamnim hrbatom, vanjski lancetasti (do 5 x 2 mm), unutarnji obrnuto jajoliki, vidno veći od vanjskih (do 6,5 x 4 mm); cvijet intenzivno miriše na dim tamjana i drugih mirisnih smola
Prašnici	jedva dulji od segmenta, samo antere izvučene; p. niti oko 5 mm; antere najprije žute, zatim tamno grimizne	vidno izvučeni; p. niti 4–6,5 mm	dugo izvučeni; p. niti 6–7 mm; antere svjetlo smeđe	dugo izvučeni; p. niti 8–9 mm; antere najprije žute; zatim svjetlo smeđe ili grimizne
Kapsula	oko 3,5 mm	oko 4 mm	5 mm	oko 4,5 mm
Ekol.-Horol.	vlažne livade uz rijeke (0–800 m); srednja i istočna Evropa uključujući i Jugoslaviju	suhe kamenjare (0–1500 m); srednja i južna Evropa uključujući i Jugoslaviju	vlažne pjeskovite nizine južnih i zapadnih dijelova srednje Evrope, Jugoslavija	za sada konstatirana samo na kamenitim i pješčanim mjestima biokovskih pristanaka (100–450 m n. m.)
Vrijeme cvjetanja	VI–VIII	VII–VIII	V–X	IX–XI

Slika 9. Dijagnostičko komparativni prikaz odnosa između vrsta luka iz sekcije *Rhizirideum* koji dolaze u Hrvatskoj (preuzeto iz Radić 1989: 30-31).

- *Allium montanum* var. *leptophyllum* (Schur) Nyman, Consp. Fl. Eur.: 739 (1882).
- *Allium petraeum* Genty in C. Magnier, Scrin. Fl. Select. 8: 151 (1889), nom. illeg.
- *Allium fallens* Bubani, Fl. Pyren. 4: 91 (1902).
- *Allium senescens* ssp. *montanum* (Pohl) Holub, Folia Geobot. Phytotax. 5: 341 (1970).
- *Allium montanum* f. *subbulbiferum* Priszter, Bot. Közlem. 59: 46 (1972).
- *Allium montanum* ssp. *leptophyllum* (Schur) Soó, Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 23: 387 (1977 publ. 1978).

Literatura:

- **Alsinger, A. (1832):** Flora Jadrensis. Jaderae Tipographia Battara.
- **Brullo, S. (2005):** Personal Communication on Alliaceae 2. Università di Catania.
- **Degen, A. (1936):** Flora Velebitica, Vol. 1. Verlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Budapest.
- **Domac, R. (1950):** Flora za određivanje i upoznavanje bilja. Izdavački zavod JAZU. Botanički institut Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- **Domac, R. (1967):** Ekskurzijska flora Hrvatske i susjednih područja. Institut za botaniku

- Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- **Domac, R. (1979):** Mala flora Hrvatske i susjednih područja. Školska knjiga, Zagreb.
  - **Domac, R. (1994):** Flora Hrvatske, priručnik za određivanje bilja. Školska knjiga, Zagreb.
  - **Friesen, N. (1987):** The Genus *Allium* L. and *Caloscordum* Herbert. U: Malyshev, L., Peshkova, G. (ur.): Flora of Siberia: Araceae-Orchidaceae. Novosibirsk, Nauka. vol. 4, 55-97, 177-195 (na ruskom).
  - **Friesen, N. (1988):** Alliaceae from Siberia: taxonomy, karyology, chorology. Novosibirsk, Nauka (na ruskom).
  - **Friesen, N., Herrmann, N. (1998):** Taxonomy, chorology and evolution of *Allium lusitanicum* – the European „*A. senescens*“. Linzer Biologische Beiträge 30(2): 815-830.
  - **Gmelin, J.G. (1747):** Flora Sibirica sive Historia plantarum Sibiriae vol. 1. St Petersburg: Imperial Academy of Sciences, 53-55, tab XI, fig. 2.
  - **Goaverts, R., Fritsch, R., Brullo, S. (2015):** World Checklist of *Allium*. Faciliated by the Royal Botanic Gardens, Kew. Published on the Internet, <http://apps.kew.org/wcsp/qsearch.do> (pristupljeno 25. siječnja 2015.).
  - **Hayek, A. (1933):** Prodromus Florae peninsulae Balcanicae, Vol. 3, Dahlem, Berlin.
  - **Holub, J., Mesicek, J., Javurkova, V. (1970):** Annotated Chromosome counts of Czechoslovak plants (1-15). Folia Geobotanica & Phytotaxonomica 5: 339-368.
  - **Hylander, N. (1945):** Nomenklatorische und systematische Studien über nordische Gefäßpflanzen. Uppsala Univ. Arsskr. 7, 1 337.
  - **Kirschner, J., Kirschnerova, L., Štepanek, J. (2007):** Generally accepted plant names based on material from the Czech Republic and published in 1753-1820. Preslia 79: 323-365.
  - **Kremer, D., Lukač, G., Randić, M., Krušić, I., Kosalec, I., Ruščić, M. (2014):** New localities of *Berberis croatica* Horvat and *Teucrium arduini* L. in the Croatian Dinaric mountains. Natura Croatica 23(1): 147-162.
  - **Lamarck, J.-B.M. (1783):** Encyclopediae methodique, Botanique 1, Paris, 70.
  - **Linnaeus, C. (1753):** Species Plantarum, vol. 1, Holmiae, 299-300.
  - **Nikolić, T. (ur.) (2015):** Flora Croatica Database. Botanički zavod, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, <http://hirc.botanic.hr/fcd> (pristupljeno 25. siječnja 2015.).
  - **Petter, F. (1832):** Botanischer Wegweiser in der Gegend von Spalato in Dalmatien. Battara Verlag, Zara.
  - **Pignatti, S. (1982):** Flora D'Italia 3. Edagricole. Bologna.
  - **Plazibat, M. (2000):** *Allium* L. U: Nikolić, T. (ur.): Index Florae Croaticae, Pars 3, Natura Croatica 9, Suppl. 1: 150-153.
  - **Plazibat, M. (2002):** A contribution to the flora of Tijarica in southern Croatia. Natura Croatica 11(1): 53–75.
  - **Radić, J. (1989):** Slani luk, *Allium salsuginis*, i drugi samonikli lukovi Podbiokovlja. Acta Biokovica 5: 5-84.
  - **Rossi, Lj. (1930):** Pregled flore Hrvatskog primorja. Prirodoslovna istraživanja Kraljevine Jugoslavije JAZU sv. 17: 56.
  - **Schlosser, K.J., Vukotinović, Lj. (1869):** Flora Croatica. Sumptibus et auspiciis academiae scientiarum et artium slavorum meridionalium, Zagreb, 1134.
  - **Stearn, W.T. (1978):** European species of *Allium* and related genera of Alliaceae: a synonymic enumeration. Annales Musei Goulandris 4: 83-198.
  - **Stearn, W.T. (1980):** *Allium* L. U: Tutin, T.G., Heywood, V.H., Burges, N.A., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M., Webb, D.A. (ur.): Flora Europaea, vol. 5, Cambridge University Press, Cambridge, 49-69.
  - **Stearn, W.T., Campbell, E. (1986):** *Allium* Linnaeus. U: Walters, S.M., Brady, A., Brickell, C.D., Cullen, J., Green, P.S., Lewis, J., Matthews, V.A., Webb, D.A., Yeo, P.F., Alexander, J.C.M. (ur.): The European Garden Flora, vol. 1, Cambridge University Press, Cambridge, 233-246.
  - **Šop, K. (2000):** Kariotipovi biokovskih populacija luka *Allium senescens* L. ssp. *montanum* (Fries) Holub. Diplomski rad. Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
  - **Tomašević, M., Zima, D. (2012):** Nalazišta vrste *Fritillaria orientalis* Adams (Liliaceae) na Papuku i Krndiji. Agronomski Glasnik 74(5-6): 295-306.
  - **Topić, J., Nikolić, T., Vuković, N. (2010):** Učka i Čičarija. U: Nikolić, T., Topić, J., Vuković, N.

- (ur.): Botanička važna područja Hrvatske. Školska knjiga, Zagreb, 423-429.
- **Visiani, R. (1842):** Flora Dalmatica I, Lipsiae, 134.
  - **Vitasović Kosić, I., Britvec, M. (2006):** Taxonomic Composition of Pasture Flora on Ćićarija (Istria, Croatia). *Agriculturae Conspectus Scientificus* 71(1): 1-9.
  - **Vvedensky, A.I. (1935):** *Allium* L. U: Komarov, V.L. (ur.): Flora of the USSR, vol. 4, Liliiflorae and Microspermae. Academy of Sciences of the USSR, Leningrad, 112–280 (prijevod s ruskog, Published for the Smithsonian Institution, U.S.A. and the National Science Foundation, Washington D.C, by the Israel Program for Scientific Translations, 1968).